

фічного розташування нашої країни у центрі Європи, впровадження у національне екологічне законодавство принципів міжнародної співпраці у сфері охорони природи та дотримання нашою державою зобов'язань, які випливають із намірів інтегруватися у поважні міжнародні інституції (Європейський Союз, СОТ тощо).

3. Найважливішими складовими націо-

нальної екологічної мережі на період створення були ліси та інші лісовкриті площі – 10380,2 тис. га (17,2 % території країни), пасовища – 5465,6 тис. га (9,06 %), об'єкти і території природно-заповідного фонду України – 2399 тис. га (4,0 %), сінокоси – 2307,3 тис. га (3,82 %), лісосмуги – 645,5 тис. га (1,07 %).

Література:

1. Корсак Н. Б. Про стан виконання Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі. / Н.Б.Корсак //Екологічний вісник. – 2003. – №3–4. – С. 2–4.
2. Закон України „Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки” від 21 вересня 2000 року №1989-III // Відомості Верховної Ради, 2000, №47, ст. 405.
3. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Матеріали третьої всеєвропейської конференції міністрів „Довкілля для Європи”. – К.: Мінекобезпеки, 1998. – 54 с.
4. Царик Л.П. Географічні засади формування і розвитку природоохоронних систем Поділля: концептуальні підходи, практична реалізація / Л.П. Царик – Тернопіль: Видавн. відділ ТНПУ, 2009. – 320 с.

Резюме:

В.Фесюк, Н.Федонюк, В.Федонюк, І.Мороз. ЕКОЛОГИЧЕСКАЯ СЕТЬ УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.

Рассмотрено вопросы формирования экосети Украины, предпосылки её формирования, нормативно-правовую базу, международные и национальные программы касающиеся формирования экосетей. Освещены вопросы вхождения национальной экосети в Пан-Европейскую сеть путем формирования транснациональных заповедных территорий. Проведен анализ структурных элементов национальной экосети Украины и их распространение в границах Украины.

Ключевые слова: экологическая сеть, Украина, современное состояние, перспективы развития, Пан-Европейская сеть.

Summary:

V.Fesuk, N.Fedonuk, V. Fedonuk, I.Moroz. ECOLOGICAL NETWORK OF UKRAINE: THE PRESENT STATE AND PROSPECTS.

On the basis of the conducted researches, to the analysis of legislative-normative base on creation, saving and use of national ecological network, study of current-statistical data and special literature it is possible to do next conclusions.

Creation and functioning of ecological network of Ukraine in our time is the perspective integrated method of saving of natural environment, biological variety, prevention of subsequent degradation of earths, that tested the considerable antropogenno loading and loss economic valuable properties.

The ecological network of Ukraine is the organic constituent of the EKONET, that became logical investigation of geographical location of our country in the center of Europe, introduction in the national ecological legislation of principles of international cooperation in the field of guard of nature and observance by our state of obligations which swim out from intentions to be integrated in worthy international institoutsii (European Union, SOT and others like that).

Forests were the most important constituents of national ecological network on the period of creation - a 10380,2 thousand of ga (17,2 % territories of country), pastures - a 5465,6 thousand of ga (9,06 %), objects and territories of the natural-protected fund of Ukraine - a 2399 thousand of ga (4,0 %), haymakings - a 2307,3 thousand of ga (3,82 %), forest bells - a 645,5 thousand of ga (1,07 %).

Keywords: a network of ecologically, Ukraine, the current state and prospects of development of the Pan-European network.

Рецензент: проф. Царик Л.П.

Надійшла 09.04.2012р.

УДК 332.3(477.8)

Зіновій ПАНЬКІВ

ПРОСТОРОВІ ПОКАЗНИКИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Проаналізовано структуру земельних ресурсів Карпатського регіону та в межах населених пунктів, зміни у розподілі земельного фонду між землевласниками, землекористувачами за період незалежності України, запропоновано використовувати в якості просторового показника землекористування забезпеченість земельними угіддями в розрахунку на одного користувача.

Ключові слова: землекористування, земельні ресурси, Карпатський регіон, просторові показники, забезпеченість.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Існування та еволюція людського суспільства нерозривно пов'язана із використанням земельних ресурсів, які зумовлюють існування та використання всіх інших видів природних ресурсів. Сучасне поєднання типів і форм землекористування в межах окремих регіонів зумовлено як природними чинниками (клімат, рельєф, ґрунти), так і рівнем розвитку економіки, місцевими традиціями. Важливість і незамінність земельних ресурсів у суспільному виробництві та функціонуванні біосфери зумовлює значну увагу до дослідження проблем землекористування широкого кола науковців, які використовують різноманітні підходи та методи. Сучасна система землекористування в Україні представлена сукупністю земельних ділянок, які мають різні природно-історичні властивості, відрізняються за способами використання і формою власності. При проведенні сучасних досліджень найчастіше використовуються просторові підходи, які дозволяють встановити розміри та співвідношення земельних угідь та видів економічної діяльності, характеристику ґрунтових, геоботанічних, гідрологічних умов землекористування. Проте система показників, яка використовується для просторового аналізу, не в повній мірі відображає сучасні реалії землекористування, що зумовлює необхідність їхнього вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі проблемі землекористування приділяється значна увага з боку екологів, юристів, землевпорядників, географів. Методичні положення розкриваються у працях І.Р. Юхновського [17], А.М. Третьяка [14,15], П.Г. Казьміра [5], Л.П.Царика [16]; регіональні особливості землекористування аналізуються у працях П.О. Сухого [12,13], І. Касіяника [3], О. Греськів [2], З. Паньківа [6-8]. Проте, кіль-

кісні та якісні показники землекористування, що є запропоновані в наукових працях, вимагають суттєвого вдосконалення.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз структури земельного фонду в Карпатському регіоні України, встановлення особливостей сучасного використання та розподілу між землевласниками, землекористувачами, вдосконалення просторових показників землекористування.

Виклад основного матеріалу. В адміністративному відношенні до складу Карпатського регіону України входять чотири області: Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька, які розташовуються в західній частині держави та межують із чотирма країнами Євросоюзу, Білорусією, Молдовою. Згідно фізико-географічного районування України регіон частково охоплює Поліський (область Малого Полісся), Західно-Український (Розтоцько-Опільська горбогірна область, Прут-Дністерська височинна область, Нововолинсько-Сокальський район) край [4], займаючи площу 5660,7 тис. га (9,4% від площі України) в межах якої станом на 1.01.11 р. проживає 6 076,2 тис. чоловік (13,3 % від всіх жителів України). Регіон характеризується високою щільністю населення (106 чол./км²) та домінуванням сільських жителів (45,9 %) (табл. 1). Вигідне фізико-географічне розташування регіону обумовлює розташування в його межах значних і різноманітних природних ресурсів в складі яких, як і в Україні, домінують земельні, а водні, лісові, природно-рекреаційні помітно перевищують загальнодержавні показники (табл. 2). Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська області характеризуються високим рівнем забезпеченості території компонентами навколишнього середовища.

Таблиця 1

Забезпеченість населення Карпатського регіону земельними ресурсами станом на 1.01. 2011 р.

Адміністративні утворення	Загальна площа земель, тис. га	Кількість населення, тис. чол.	Кількість землевласників, землекористувачів, тис. од.	Щільність населення, чол./км ²	Відсоток міського населення, %	Забезпеченість земельними ресурсами, га/1 жителя	Забезпеченість земельними ресурсами, га/1 користувача
Львівська область	2183,1	2544,7	1365,6	117	60,8	0,85	1,60
Івано-Франківська область	1392,7	1379,8	1019,0	99	43,3	1,0	1,37
Закарпатська область	12754,3	1247,4	711,7	98	37,2	1,02	1,79
Чернівецька область	809,6	904,3	728,5	112	42,1	0,89	1,11
Карпатський регіон	5660,7	6076,2	3824,9	106	45,9	0,93	1,46
Україна	60354,8	45778,5	24936,4	76	68,7	1,31	2,40

**Компонентна структура природно-ресурсного потенціалу
Карпатського регіону України [9]**

Адміністративні утворення	Сумарний потенціал, % від підсумку по Україні	Потенціал ресурсів, %					
		мінеральних	водних	земельних	лісових	фауністичних	Природно-рекреаційних
Львівська область	3,7	22,5	22,7	29,5	11,1	0,2	14,3
Івано-Франківська область	2,2	7,5	33,3	24,1	17,6	0,1	17,4
Закарпатська область	2,5	3,0	31,5	19,4	17,4	0,1	28,6
Чернівецька область	1,3	5,2	18,3	50,0	12,6	0,2	13,7
Карпатський регіон	2,4	9,5	26,5	30,6	14,7	0,2	18,5
Україна	100	28,3	13,1	44,4	4,2	0,5	9,5

Забезпеченість населення Закарпатської, Івано-Франківської областей компонентами ресурсів навколишнього середовища є високою (2,9-2,4), а населення Чернівецької і Львівської областей – середня (1,2-1,1) [10]. Домінування у складі природно-ресурсного потенціалу земельних ресурсів, які обумовлюють існування та використання всіх інших видів природних ресурсів, дозволяє будь-які види природокористування розглядати як землекористування [7]. Система землекористування у Карпатському регіоні України сформувалась під впливом природних, історичних, етнокультурних, соціально-економічних чинників, які обумовили поєднання різних напрямків використання земельного фонду та формування

певного стану екологічної ситуації.

У структурі земельного фонду Карпатського регіону станом на 1.01.11 р. домінують сільськогосподарські землі (50,6 %), ліси та інші лісовкриті площі (41,6 %), забудовані землі становлять 4,5 %, а землі під водами – 1,9% (рис. 1). Найменші значення сільськогосподарської освоєності характерні для Закарпатської (36,9%), а найбільші - для Львівської (59,4%) та Чернівецької (59,6%) областей. Регіон вирізняється незначними показниками розораності території (30,0%), а показник розораності Закарпатської області є найменшим в Україні (15,7%). Лісистість регіону становить близько 40%, що в 2,4 рази є більшого від державного показника.

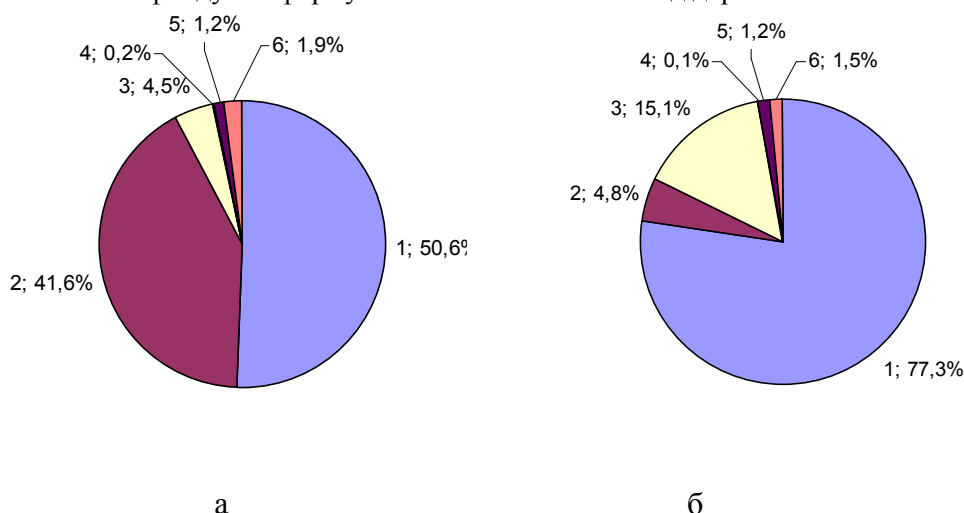

Рис. 1. Структура земельного фонду Карпатського регіону України (а) та населених пунктів (б) (1- сільськогосподарські землі; 2 – ліси та інші лісо вкриті площі; 3 – забудовані землі; 4- відкриті заболочені землі; 5 – відкриті землі без рослинного покриву; 6 – води).

Тривалий період господарського освоєння території Карпатського регіону зумовив формування в його межах розгалуженої поселенської мережі із 3 758 населених пунктів (в т.ч. 81 місто, 85 селищ, 3592 сіла), які займають пло-

щу 1264,2 тис. га (22,8 % від площі регіону). Найбільша кількість населених пунктів (1928) характерно для Львівської області, а найбільша частка земель населених пунктів (30,6%) у структурі земельного фонду характерна для

Івано-Франківської області. Значна частина населених пунктів приурочена до Передкарпаття та Закарпаття, де розташовані три обласних центри (Ужгород, Чернівці, Івано-Франківськ). Структура земельного фонду населених пунктів у порівнянні із регіональною вирізняється високим показником сільськогосподарської освоєності території (77,3%), розораності (48,6%) та мінімальною часткою лісів та інших лісовкритих площ (4,8%) (рис. 1). Забудовані землі становлять 15,1% від загальної площі

населених пунктів, а найбільші показники забудованості території характерні для міст Львівської (52,0%) та Закарпатської (50,2 %) областей, в той час як частка забудованих земель в селах регіону коливається в межах 8,9-12,6 %.

У структурі сільськогосподарських земель регіону, як і населених пунктів, домінують сільськогосподарські угіддя (близько 98 %). Структура сільськогосподарських угідь приведена на рис. 2.

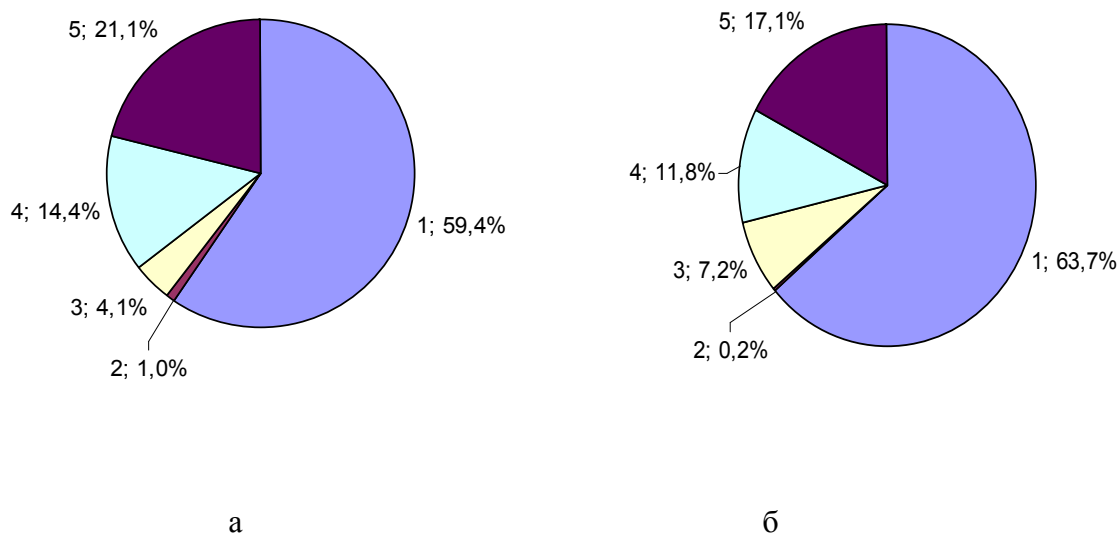

Рис. 2. Структура сільськогосподарських угідь Карпатського регіону України (а) та населених пунктів (б) станом на 1.01.10 р. (1- рілля, 2 - перелоги, 3 – багаторічні насадження, 4 – сіножаті, 5 – пасовища).

Своєрідність природно-кліматичних умов, значна розчленованість території Карпатського регіону обумовили його значну лісистість та розвиток лісгосподарського землекористування. В регіоні розташовано близько 22% від загальної площі лісів та інших лісовкритих площ, в складі яких переважають експлуатаційні ліси. Станом на 1.01.10 р. рубки головного користування в регіоні були проведені на площі 7,4 тис. га (25,4% від державного показника), рубки формування та оздоровлення лісів – на площі 73,8 тис. га. Обсяг продукції, робіт і послуг лісового господарства регіону становив 902,5 млн. грн. [11].

Унікальність та неповторність природних умов, тваринного і рослинного світу, значні рекреаційні ресурси Карпатського регіону створили передумови для виділення 65 територій та об'єктів природоохоронного призначення на площі 410,6 тис. га (7,4% від площі регіону), створення 188 організацій оздоровчого, 720 рекреаційного та 183 історико-культурно-

го призначення. В межах регіону створено природні заповідники ("Розточчя", "Горгани"), ряд національних природних парків ("Карпатський", "Синевир", "Яворівський", "Сколівські Бескиди", "Ужанський", "Гуцульщина", "Галицький", "Верховинський", "Північне Поділля"), а букові праліси Карпат віднесені до списку об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО,

Приведена характеристика земельного фонду Карпатського регіону дозволяє стверджувати, що в його межах домінують сільськогосподарське і лісгосподарське землекористування, що доповнюється природоохоронним і рекреаційним.

Важливість і незамінність земельних ресурсів, які виконують функції предмета праці і засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві, природного ресурсу, просторового базису всієї сукупності форм і видів господарської діяльності зумовлює необхідність впровадження заходів щодо оптимізації використання земельного фонду шляхом вста-

новлення еколого-економічно обґрунтованого співвідношення типів і форм землекористування. З метою обґрунтування напрямів регіонального землекористування використовується широкий спектр підходів у дослідженні: просторових, правових, історичних, економічних, екологічних, які базуються на використанні ряду показників [7,14].

Територіально землекористування розглядають як одну чи декілька земельних ділянок, що виділені на місцевості та які систематично використовують або можуть використовувати в різних видах господарської діяльності. Основними аспектами територіального землекористування є: місце розташування, площа, розміри і конфігурація, склад угідь та видів економічної діяльності, рельєф місцевості, характеристика ґрунтових, геоботанічних, гідрологічних умов. Просторовими показниками землекористування в межах певної території можуть бути наступні:

- забезпеченість просторовими ресурсами (га/ 1 користувача);
- частка сільськогосподарських земель у структурі земельного фонду;
- площа сільськогосподарських угідь на одного користувача;
- площа ріллі на одного користувача;
- площа лісів на одного користувача.

З правових позицій землекористування розглядають як обумовлені законом види, форми і порядок використання землі у відповідних межах. Правові підходи дають змогу визначити особливості розподілу земель за формами власності, видами користування, категоріями землевласників і землекористувачів, виявити спектр обмежень землекористування. Для дослідження правового аспекту землекористування доцільно використовувати наступні показники:

- частка земель у приватній власності;
- частка земель залучених в оренду;
- частка земель у довготерміновій оренді;
- показник залучення земель у ринок купівлі-продажу;
- показник інтенсивності обігу земель (дарування, міна, спадкування);
- показник іпотеки землі.

В економічному аспекті землекористування трактують як засіб виробництва і сукупність пов'язаних із землею інших засобів виробництва (будівель, споруд та ін.), що зумовлюють її використання в певній галузі господарства. Основними параметрами землекористування в економічному підході є відповід-

ність розмірів землекористування певному виду діяльності, наявність трудових, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, відповідність складу угідь виробничому напрямку підприємства, забезпеченість землекористування засобами виробництва. Кожен тип і форма землекористування мають свої специфічні економічні показники, проте найбільш узагальненим є чистий дохід з одиниці площі. Показниками економічного аспекту є:

- урожайність основних культур;
- рентабельність вирощування основних культур;
- співвідношення зернових, технічних, кормових культур у структурі посівних площ;
- частка перелогів у структурі сільськогосподарських угідь;
- віддаленість від обласного, районного центру;
- площа сільськогосподарських угідь на одне підприємство.

Екологічний підхід передбачає врахування екологічних функцій, що виконують землі, та ґрунтується на розрахунку екологічної ситуації в межах об'єкта дослідження на підставі показників, які враховують наслідки різних типів і форм землекористування:

- коефіцієнт антропогенного перетворення території;
- співвідношення дестабілізуючих і екологістабілізуючих угідь;
- частка земель природно-заповідного фонду;
- частка лісів та інших лісовкритих площ;
- частка деградованих і забруднених земель.

Якщо правові, просторові, екологічні, економічні підходи дозволяють встановити сучасний стан землекористування та його регіональні відмінності на основі врахування комплексу запропонованих показників, то історичний – дозволяє обґрунтувати передумови становлення землекористування. Виділення історичних етапів і періодів базується на аналізі різноманітних архівних, статистичних, наукових, літературних джерел, які містять інформацію про особливості використання земельного фонду в різні періоди становлення національних спільнот. Показниками для виділення історичних періодів повинні бути: форма власності на землю; домінуючі системи землеробства; вдосконалення знарядь обробітку; проведення землевпорядних реформувальних; зміна державного устою.

Впродовж історичного часу землеко-

Розподіл земельного фонду Карпатського регіону за землевласниками, землекористувачами (станом на 1.01.10 р.)

Категорії землевласників, землекористувачів	Карпатський регіон			
	Кількість	Всього земель	с/г земелі	Ліси
С/г підприємства	1740	7,5	13,3	0,6
Громадяни	3783377	37,3	71,2	0,1
Заклади, установи, організації	28554	0,6	0,1	0,04
Промислові та інші підприємства	6542	0,7	0,2	0,01
Підприємства транспорту та зв'язку	2208	1,0	0,2	0,4
Частини, організації, навчальні заклади оборони	162	0,1	-	-
Організації природоохоронного призначення	65	2,9	0,4	6,0
Організації оздоровчого призначення	188	0,01	-	-
Організації рекреаційного призначення	720	0,1	0,1	-
Організації історико-культурного призначення	183	0,01	-	-
Лісогосподарські підприємства	283	34,8	1,0	83,8
Водогосподарські підприємства	177	0,6	0,03	0,1
Спільні підприємства	301	0,1	0,1	-
Підприємства, що належать іноземним інвесторам	23	0,01	-	-
Землі запасу	-	13,3	13,4	7,1
Всього земель	3824882	100	100	100

ристування в межах Карпатського регіону еволюціонувало від привласнювального (використання природних ресурсів без докладання зусиль на їхнє вдосконалення) до сучасного екологоспрямованого, екстенсивного використання земельного фонду. Основними чинниками еволюції землекористування в регіоні є політико-правові (часті зміни державного устрою, проведення землевпорядкування) та еколого-технологічні (вдосконалення знарядь обробітку землі, впровадження досконаліших систем землеробства та їхня екологізація). Розташування регіону по обидві сторони Карпатських гір, що слугували природною межею між ранніми державними утвореннями, зумовило залучення їх у сферу впливу суміжних держав. В різні історичні періоди частини регіону перебували під владою Польщі, Угорщини, Румунії, Чехословаччини, Австрії, Німеччини, Радянського Союзу, що створило певні відмінності у використанні земель. Регіон був ареною двох Світових війн, що завдали неповторних втрат господарству та погіршили демографічну ситуацію. Відчутні деструктивні зміни у використанні земельного фонду відбулись у радянських етап адміністративного колгоспнорадгоспного землекористування з єдиною державною формою власності на землю. Ведення інтенсивного землекористування помітно погіршило співвідношення між природними і антропогенними угіддями, що зумовило розвиток цілого ряду деградаційних процесів і погіршення загальної екологічної ситуації.

Тривале реформування землекористування в незалежній Україні кардинально змінило ситуацію у використанні землі, як в Україні, так і в межах Карпатського регіону. Безоплатна приватизація земельних ділянок громадянами, надання їх у власність і користування підприємствам, установам, організаціям, функціонування ринку купівлі-продажу землі, зумовило утворення значної кількості землевласників, землекористувачів (3,8 млн. з яких 98,9% становлять громадяни, які отримали земельні ділянки для різного цільового використання). Також відбулися зміни у розподілі земельного фонду та його складових частин між категоріями землевласників, землекористувачів. Якщо станом на 1990 р. значна частина земельного фонду була в користуванні колгоспів і радгоспів [1], то станом на 1.01.10 р. 37,3% всіх земель регіону є у власності і користуванні громадян, 34,8% – у користуванні 283 лісогосподарських підприємств, 13,3% – віднесені у категорію "Землі запасу", а 7,5% – є у власності і користуванні сільськогосподарськими підприємствами (табл. 3). Решта категорій землевласників, землекористувачів мають у власності і користуванні незначні частки земель. Значна частина сільськогосподарських земель (71,2%), які домінують у структурі земельного фонду, є власністю громадян, 13,3% – належать сільськогосподарським підприємствам, а 13,4% – перебувають у складі "Земель запасу". Основними користувачами лісів та інших лісовкритих площ є лісогосподарські підприємства, які ма-

ють у користуванні 83,8% від їхньої загальної площі, 7,1% – перебуває у категорії "Землі запасу", а 6,0% – у користуванні організацій природоохоронного призначення.

При використанні просторового підходу у дослідженні землекористування, одночасно із характеристикою місця розташування, розмірів і складу угідь земельної ділянки, найчастіше використовується показник забезпеченості населення ресурсами простору та різними земельними угіддями в розрахунку на одного жителя, що не повністю відображає реальну ситуацію. Також робляться спроби аналізу забезпечення земельними ресурсами в розрахунку на одного міського чи сільського жителя

[12]. Згідно Земельного кодексу земля в Україні надається у власність і користування громадянам та юридичним особам територіальним громадам, підприємствам, установам, організаціям у розмірах, що не перевищують встановлених меж для різного цільового призначення. Переважна більшість земельних ділянок в Україні перебуває у спільній сумісній та спільній частковій власності, що унеможливило їхнє окреме використання одним із співвласників. Тому найбільш повну характеристику просторового використання земельного фонду має показник забезпеченості земельними ресурсами у розрахунку на одного користувача (табл. 4).

Таблиця 4

Забезпеченість землевласників, землекористувачів Карпатського регіону просторовими ресурсами

Категорії землевласників, землекористувачів	Львівська область		Івано-Франківська область		Закарпатська область		Чернівецька область		Карпатський регіон	
	% від заг. площі	га/1 користувача	% від заг. площі	га/1 користувача	% від заг. площі	га/1 користувача	% від заг. площі	га/1 користувача	% від заг. площі	га/1 користувача
С/г підприємства	8,7	267,8	6,6	236,7	4,6	200,3	10,2	228,1	7,5	233,2
Громадяни	40,5	0,66	30,6	0,42	30,0	0,54	47,5	0,53	37,3	0,53
Заклади, установи, організації	0,7	1,28	0,5	1,4	0,5	1,0	0,7	1,3	0,6	1,25
Промислові та інші підприємства	1,3	11,0	0,8	8,1	0,3	3,0	0,4	2,2	0,7	6,1
Підприємства транспорту та зв'язку	1,3	41,6	0,8	43,1	0,8	12,1	1,2	19,2	1,0	29,0
Частини, організації, навчальні заклади оборони	2,8	152,6	0,3	27,5	0,7	67,6	0,1	6,9	1,0	63,7
Організації природоохоронного призначення	1,3	4214,3	3,1	6243,0	6,5	1774,2	0,8	1182,6	2,9	3353,5
Організації оздоровчого призначення	0,01	6,2	0,01	4,8	0,01	4,2	0,01	3,9	0,01	4,8
Організації рекреаційного призначення	0,1	3,0	0,01	62,3	0,1	3,5	0,1	3,1	0,1	18,0
Організації історико-культурного призначення	0,01	8,8	0,01	9,5	0,01	0,9	0,01	2,0	0,01	5,3
Лісгосподарські підприємства	27,6	3540,6	40,5	5038,8	40,2	3770,0	31,1	13971,4	34,8	6580,2
Водогосподарські підприємства	0,4	153,6	0,2	105,1	0,9	149,2	0,8	324,6	0,6	183,1
Спільні підприємства	0,3	45,8	0,01	2,0	0,02	2,6	0,01	0,5	0,1	12,1
Підприємства, що належать іноземним інвесторам	0,01	-	0,1	215,8	0,01	0,7	0,01	-	0,01	108,3
Землі запасу	15,1	-	15,8	-	15,6	-	6,6	-	13,3	-
Всього земель	100	1,60	100	1,37	100	1,79	100	1,11	100	1,46

Станом на 1.01.10 р. забезпеченість одного жителя Карпатського регіону земельними ресурсами становить 0,93 га, а одного користувача – 1,46 га. Проте різні категорії землевласників, землекористувачів, згідно прийнятої класифікації, отримали різні площі земель у розрахунку на одного користувача. Якщо один громадянин отримав у спільну сумісну власність в середньому 0,53 га, то одне лісгосподарське підприємство має у користуванні більше 6,5 тис. га, одна природоохоронна організація – 3,4 тис. га земель.

Переважна більшість сільськогосподарських земель Карпатського регіону перебуває у власності громадян, які безоплатно отримали їх для різного цільового призначення (табл. 5). Більшість громадян регіону (37,0%) отримали сільськогосподарські землі для товарного сільськогосподарського виробництва у середньому по 3,3 га (в т.ч. по 2,2 га ріллі) на одне селянське господарство, 29,2 % громадян – для ведення особистого підсобного господарства (0,42 га, в т.ч. 0,34 га ріллі на одне господарство), 16,4% громадян отримали сільськогос-

подарські угіддя для сінокосіння і випасання худоби. Тільки 5,1% від загальної кількості громадян Карпатського регіону отримали сільськогосподарські землі для ведення селянського (фермерського) господарства в середньому 29,2 га (в т.ч. 25,5 га ріллі) на одне

господарство. Найбільші площі сільськогосподарських земель на одне фермерське господарство (50,7 га) виділене у Львівській, а найменші (6,9 га) у Закарпатській областях, що обумовлено меншою площею цих земель і більшою кількістю фермерських господарств.

Таблиця 5

Напрямки використання сільськогосподарських земель громадянами Карпатського регіону України

Напрямки використан ня земель	Львівська область		Івано-Франківська область		Закарпатська область		Чернівецька область		Карпатський регіон	
	%	га/1ко ристу вача	%	га/1ко ристу вача	%	га/1кори стувача	%	га/1ко ри стувача	%	га/1кори стувача
Для фермерсь кого господарства	7,3	<u>50,7</u> 43,8	6,0	<u>40,3</u> 36,4	3,4	<u>6,88</u> 5,51	3,8	<u>18,7</u> 16,2	5,1	<u>29,2</u> 25,5
Для ведення товарного с/г виробництва	45,4	<u>1,68</u> 1,15	24,7	<u>9,0</u> 6,0	33,6	<u>1,16</u> 0,61	44,3	<u>1,30</u> 1,0	37,0	<u>3,3</u> 2,2
Для особистого підсобного господарства	21,6	<u>0,49</u> 0,46	47,7	<u>0,47</u> 0,37	23,5	<u>0,39</u> 0,27	24,0	<u>0,34</u> 0,29	29,2	0,42 0,34
Для будівництва житлового будинку	7,3	<u>0,14</u> 0,11	12,0	<u>0,12</u> 0,08	12,0	<u>0,14</u> 0,08	9,7	<u>0,14</u> 0,1	10,3	<u>0,14</u> 0,09
Для садівництва	0,7	<u>0,06</u> -	0,6	<u>0,07</u> 0,01	0,6	<u>0,07</u> 0,02	0,5	<u>0,06</u> -	0,6	<u>0,07</u> -
Для городництва	2,4	<u>0,15</u> 0,15	0,7	<u>0,09</u> 0,09	0,8	<u>0,13</u> 0,11	0,9	<u>0,11</u> 0,11	1,2	<u>0,12</u> 0,12
Для сінокосіння і випасання худоби	15,3	-	8,2	-	25,9	-	16,3	-	16,4	-
Всього	100	<u>0,64</u> 0,42	100	<u>0,40</u> 0,28	100	<u>0,52</u> 0,24	100	<u>0,51</u> 0,34	100	<u>0,53</u> 0,32

Чисельник – га с/г земель на 1 користувача
Знаменник – га ріллі на 1 користувача

Висновки: Своєрідність фізико-географічного положення та господарська освоєність території Карпатського регіону зумовили майже оптимальне співвідношення земельних угідь і видів економічної діяльності у структурі земельного фонду, який у порівнянні із державними показниками вирізняється меншими показниками сільськогосподарської освоєності (50,6%), розораності (30,0%), більшими показниками лісистості (40,0%), значною часткою земель природоохоронного та рекреаційного призначення. Сформована структура земельного фонду обумовлює домінування в межах регіону сільськогосподарського і лісогосподарського землекористування, що доповнюється природоохоронним і рекреаційним. Землі населених пунктів, які займають 22,8% від площі

регіону вирізняються помітно більшим показником сільськогосподарської освоєності (77,3%) та розораності (48,6 %), особливо в селах. Найбільш оптимальним показником, що характеризує просторові аспекти землекористування, є забезпеченість земельним ресурсами в розрахунку на одного користувача. В регіоні показник забезпеченості просторовими ресурсами становить 1,46 га на одного користувача, проте різні категорії землевласників, землекористувачів мають кардинально відмінні показники забезпеченості. Якщо один громадянин регіону отримав, в середньому, 0,53 га в спільну сумісну власність, то у користуванні одного лісогосподарського підприємства є більше 6,5 тис. га земель. Переважна більшість сільськогосподарських земель (71,2%)

регіону є у власності громадян, що обумовлює їхню значну роздрібненість та унеможлиблює ведення рентабельного, екологічнобезпечного ви-

користання, стимулює розвиток короткотермінової оренди, що помітно погіршує якість земель.

Література:

1. 1. *Гуцуляк Г. Д.* Земельно-ресурсний потенціал Карпатського регіону / *Г. Д. Гуцуляк.* – Львів: Світ, 1991. – 152 с.
2. *Греськів О.* Особливості землекористування Тернопільщини на фоні загальнонаціональних тенденцій / *О. Греськів* // *Наукові записки Тернопільського національного педуніверситету імені В. Гнатюка.* Серія: Географія, № 1, вип.. 25, 2009. – С. 205-213.
3. *Касіяник І.* Особливості сільськогосподарського землекористування в межах північного Поділля Хмельницької області / *І. Касіяник* // *Наукові записки Тернопільського національного педуніверситету імені В. Гнатюка.* Серія: Географія, № 1, вип.. 25, 2009. – С. 205-213.
4. *Маринич О. М.* Удосконалена схема фізико-географічного районування України / *О.М. Маринич, Г.О. Пархоменко, О.М. Петренко, П.Г. Шпиценко* // *Український географічний журнал,* № 1, 2003. – С. 16-21.
5. Організація сільськогосподарського використання земель на ландшафтно-екологічній основі / *За ред. П.Г. Казьміра.* – Львів: СПОЛОМ, 2009. – 254 с.
6. *Паньків З. П.* Використання земельного фонду населених пунктів Львівської області / *З. П. Паньків, І. М. Бан* // *Наукові записки Вінницького державного педуніверситету ім. М. Коцюбинського.* Серія: Географія, вип. 18, 2009. – С. 206-211.
7. *Паньків З.* Система класифікаційних категорій землекористування / *З. Паньків* // *Вісник Львівського університету.* Серія географічна. Вип. 39, 2011. – С. 260-266.
8. *Паньків З.П.* Сучасний стан і перспективи землекористування в гірському регіоні Львівської області / *З.П. Паньків, О.І. Леневиц* // *Наукові записки Тернопільського національного педуніверситету імені В. Гнатюка.* Серія: Географія, № 1, вип.. 29, 2011. – С. 158-162.
9. *Руденко В. П.* Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х томах: Підручник / *В. П. Руденко.* – К.: ВО «К.-М. Академія» - Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 568 с.
10. *Руденко Л. Г.* Природно-ресурсний потенціал економічного зростання в Україні / *Л. Г. Руденко, С. А. Лісовський* // *Українська економіка: стан і перспективи.* – К.: Наукова думка, 2001. – С. 57-64.
11. Статистичний щорічник України за 2010 р. // *За ред. О. Г. Осауленка.* – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.
12. *Сухий П. О.* Сільськогосподарське землекористування в Західному регіоні в кінці ХХ на початку ХХІ століття / *П. О. Сухий* // *Наукові записки Вінницького державного педуніверситету ім. М. Коцюбинського.* Серія: Географія, вип. 15, 2008. – С. 141-146.
13. *Сухий П.О.* Сучасний стан використання земель сільськогосподарського призначення Івано-Франківської області / *П.О. Сухий, К.В. Дарчук* // *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки,* № 9, 2011. – С. 70-77.
14. *Третьяк А. М.* Земельна політика та земельні відносини: соціально-економічні і духовні аспекти розвитку / *А. М. Третьяк, В. М. Другак.* – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2007. – 186 с.
15. *Третьяк А.М.* Методологічні основи територіального планування використання земель у зарубіжних країнах та в Україні / *А.М. Третьяк, В. Другак, Н. Третьяк* // *Землепорядний вісник,* № 3, 2008. – С. 38-45.
16. *Царик Л.П.* Підходи щодо оптимізації соціально-економічних функцій геосистем Подільського регіону / *Л.П. Царик* // *Наукові записки Тернопільського національного педуніверситету імені В. Гнатюка.* Серія: Географія, № 2, вип. 28, 2010. – С. 203-211.
17. *Юхновський І.Р.* Землекористування в Україні: Ефективність управління / *І.Р. Юхновський, А.М. Третьяк* // *Вісник аграрної науки,* 2005. – С. 5-10.

Резюме:

Паньків З. ПРОСТРАНСТВЕННЫЕ ПАРАМЕТРЫ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ В КАРПАТСКОМ РЕГИОНЕ УКРАИНЫ.

Проанализировано структуру земельных ресурсов Карпатского региона и в пределах населенных пунктов, изменения в распределении земельного фонда между землепользователями, предложено использовать для пространственной характеристики землепользования обеспечение земельными угодьями в расчете на одного землепользователя.

Ключевые слова: землепользование, земельные ресурсы, Карпатский регион, пространственные показатели, обеспечение.

Summary:

Pan 'kiv Z. SPATIAL PARAMETERS OF LAND USE IN CARPATHIAN REGION OF UKRAINE.

The structure of the Carpathian region includes; Lviv, Ivano-Frankivsk, Zakarpatya, Chernivtsi regions, which by physical geographic zone partially cover Poliskiy and West Ukrainian region. Agricultural (50.6 %) and forest(41.6 %) lands dominate in the structure of land fund. Region differs by the little indication of tilled soil area (30.00 %), and tillage of Transcarpathian region is the lowest in Ukraine (15.7 %). Forestation of the region is nearly 40 %, that is in 2.4 times larger than nationwide number. Long period of economic development of the region territory leads to the formation within it's settling extensive network that covers 22.8% of areas of the region. The territory of settlements is characterized by high rate of the development of agricultural (77.3 %) and tilled soil (48.6%), and the part of built-up lands within their limits is 15.1 %. The uniqueness and originality of natural conditions led to the allocation within the

region of 65 areas of natural reserved, 188 health, 720 recreation and 183 historic and cultural significance. For investigation of the current state of land spatial, law, economical and ecological indexes were used.

Realization of land reform leads to the transfer of 71.2% of agricultural land to the ownership of citizens, and 13.3 % to the agricultural enterprises. However availability of spatial resources of citizens is low. The highest indicators of the indicators of the resource area are characterized by agricultural enterprises organization and environmental purposes. More people use of agricultural lands for commodity production and private sector.

Structure of land resources of Carpathian region and within settlements, changes in the distribution of land fund between landowners, land users during the period of independence of Ukraine are analyzed, it is recommended to use for spatial characteristics of land use provision with lands grounds per one land user.

Key words: land use, land resources, Carpathian region, spatial parameters, provision.

Рецензент: проф. Царик Л.П.

Надійшла 03.02.2012р.

УДК 504.062(075.8)

Олена ГАВРИЛЕНКО

ЕКОГЕОГРАФІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЄКТІВ ЗАПОВІДНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Розглянуті головні проблеми сучасного розвитку заповідного природокористування в Україні та можливі шляхи їх вирішення. Зокрема, одним із таких шляхів є реалізація екогеографічного обґрунтування проектування геотехсистем природоохоронного призначення. Це означає необхідність суворого дотримання таких екологічних принципів проектування ГТС природоохоронного призначення: повсюдності проведення природоохоронних заходів; їх територіальної диференціації; створення оптимального режиму управління природоохоронною діяльністю. Проектування нових та розширення меж існуючих природоохоронних територій в Україні, а також забезпечення їх ефективного функціонування можливе лише за умови екогеографічного обґрунтування.

Ключові слова: екогеографічне обґрунтування, заповідне природокористування, природоохоронні заходи, природоохоронна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Головною проблемою є неефективне управління територіями природно-заповідного фонду України. Серед багатьох інших проблем однією з найбільш актуальних є відсутність обґрунтованого екогеографічного підходу до планування і проектування геотехсистем (ГТС) природоохоронного призначення. Подальше підвищення ефективності природоохоронної діяльності прямо залежить від постійного збільшення антропогенного пресингу на природне середовище, виснаження природних ресурсів і тому повинно будуватися по-новому. Одним із шляхів розв'язання проблеми може стати необхідність суворого дотримання екогеографічних принципів проектування ГТС природоохоронного призначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам охорони природи і заповідної справи присвячено багато праць. Наприклад, у праці [5] йдеться про два напрями охорони природного середовища: по-перше, збереження вихідних параметрів атмосфери, ґрунту, води, яке забезпечується системою моніторингу; по-друге, збереження біоти, яка підтримує всі життєво необхідні властивості біосфери. Проте публікацій, присвячених комплексній екогеографічній інтерпретації різних даних

про територію для цілей охорони природи, небагато. Так, у працях [1, 4, 6] висвітлюються питання дослідження природних і природно-антропогенних комплексів саме з метою планування і проектування складних природоохоронних систем. В останні роки відбувається розширення напрямів прикладних географічних досліджень екологічного спрямування, у тому числі для різних видів будівництва, районних планувань та інших проектних розробок. Ці питання висвітлюються в працях Т.Д. Александрової, Л.І. Мухіної, В.А. Ніколаєва, В.С. Преображенського, А.Г. Ємельянова, В.В. Беляєва, П.Г. Шищенко та ін.

Невирішені частини проблеми. Існуюча в Україні система організації природно-заповідного фонду, крім певних переваг (об'єднання концепцій заповідників і національних парків), має також і вагомні недоліки, наприклад, відсутність єдиного центрального органу виконавчої влади, у підпорядкуванні якого знаходилися б усі природоохоронні об'єкти України. Крім Державної служби заповідної справи Міністерства екології та природних ресурсів України, що є урядовим органом державного управління в галузі заповідної справи, природоохоронні об'єкти підпорядковуються й іншим державним організаціям, зокрема Дер-